

Nivel formativo familiar e expectativas académicas do alumnado.

Luis Rodríguez Otero

RESUMO:

A educación é un proceso de socialización e na familia dáse a primeira e fundamental parte desta, a través da incorporación espontánea dos valores, as pautas e os sentimentos sociais. Mediante este proceso o menor interioriza os sistemas de roles e as pautas culturais e por imitación comeza a situarse socialmente e a exercer papeis sociais.

A través dunha enquisa dirixida á totalidade do alumnado de 4.º ESO da Bisbarra de Verín (n= 131) dos catro centros educativos búscase identificar a medida en que o nivel académico das familias é un factor determinante nas expectativas académicas dos/das seus/súas fillos/as.

Finalmente analízanse conxuntamente os resultados e fórmulase a importancia de incorporar un proxecto educativo coordinado entre os servizos sociais comunitarios e os centros educativos dirixido ás familias e o alumnado co obxectivo de fomentar a educación e previr posibles situacións de fracaso escolar e resistencia educativa.

PALABRAS CLAVE:

Familia, educación, motivación, reprodución e alumnado.

RESUMEN:

La educación es un proceso de *socialización* y en la familia se da la primera y fundamental parte de esta, a través de la incorporación espontánea de los valores, las pautas y los *sentimientos* sociales. Mediante este proceso el menor interioriza los sistemas de roles y las pautas culturales y por imitación comienza situarse socialmente y a ejercer papeles sociales.

A través de una encuesta dirigida a la totalidad del alumnado de 4º ESO de la Comarca de Verín (n= 131) de los cuatro centros educativos se busca identificar la medida en que el nivel académico de las familias es un factor determinante en las expectativas académicas de sus hijos/as.

Finalmente se analizan conjuntamente los resultados y se formula la importancia de incorporar un proyecto educativo coordinado entre los Servicios Sociales comunitarios y los centros educativos dirigido a las familias y el alumnado con el objetivo de fomentar la educación y prevenir posibles situaciones de fracaso escolar y resistencia educativa.

PALABRAS CLAVE:

Familia, educación, motivación, reproducción y alumnado.

ABSTRACT:

Education is a process of socialization in the family and gives the first and fundamental part of this. Incorporates spontaneously values, patterns and the social feelings. Through this process the child internalizes the roles and systems of cultural patterns and by imitation begins stand socially and to exercise social roles.

Through a survey of the entire student body of 4or so of the Comarca of Verin (n= 131) of the four schools seeks to identify the extent to which the academic level of the families is a determining factor in the academic expectations of their children.

Finally, we analyzed the results and jointly formula is the importance of incorporating an educational project coordinated between the Community Social Services and the educational centers geared to families and students with the aim to encourage education and prevent possible situations of school failure and resistance education.

KEYWORDS:

Family, education, motivation, reproduction, and students.

1. INTRODUCCIÓN:

Tomando en consideración a teoría educativa funcionalista, tal e como sinala Durkheim (1975:44), a educación "inclúe o efecto que exercen as xeracións adultas sobre as máis novas e a idea de que o seu obxectivo é suscitar nestes uns estados mentais, físicos e morais conforme o esixen a sociedade e o medio social en que vivirán". Fernández Enguita (1996:23) sinala que "a socioloxía analiza a educación como unha armazón institucional

e un conxunto de procesos e relacións na sociedade global e dotados eles mesmos dunha organización social interna". En cambio con respecto á educación sinala que designa o conxunto de influencias da natureza ou dos demais homes, que poden exercer sobre a nosa intelixencia ou a nosa vontade.

Bourdieu e Passeron (1970) explican a existencia dunha natureza estratificada da cultura e do coñecemento dada pola pertenza de clase. Fan referencia a dous conceptos claves na educación: o capital social e o capital cultural. Con respecto ao capital cultural sinalan que son os bens de cada individuo recibidos como dotación ou herdanza da familia ou de accións pedagóxicas precedentes ao ingreso á escola. Estes pódense presentar, segundo sinala Bourdieu (1985), en tres estados: (i) incorporados, (ii) obxectivizados e (iii) institucionalizados. Permítelles aos seus titulares compararse e intercambiarse e establecer taxas de convertibilidade entre capital cultural e capital económico, garantindo o valor monetario dun determinado capital escolar no mercado de traballo.

O capital social Bourdieu (1985) e Bourdieu e Passeron (1970) identifícanos como o conxunto de recursos actuais ou potenciais vinculados a unha rede duradeira de relacións máis ou menos institucionalizadas. No que a familia é o principal transmisor a través do acompañamento dos fillos durante todo o proceso formativo, é dicir mediante a herdanza. Polo que se identifica como un recurso que se pode mobilizar a favor de certos propósitos en relación co desenvolvemento económico (Coleman, 1988).

Bourdieu e Passeron (1970) sinalan que a escola é a institución onde os bens (capital cultural e social) que están en xogo son simbólicos, os cales se se encontran desigualmente distribuídos, convierten a escola nun mecanismo activo de reprodución da desigualdade social. Neste sentido cabe indicar a relación causa-efecto existente nesta interacción: (i) con respecto á "causa" isto débese a que reforza o habitus, é dicir o sistema de crenzas interiorizado como dominante/dominado que devén da familia, (ii) mentres que con respecto ao "efecto" este feito produce o sentido da socialización como instrumental que ao ser interiorizada polo individuo xera unha identidade que se reproduce.

É importante iniciar este punto sinalando que non existe un único modelo de familia, se non que se poden distinguir varios tipos de familia. Polo que cada familia ten uns obxectivos para conseguir, os cales se poden alcanzar de formas moi diversas (Rodríguez Otero e Casado, 2014; Rodríguez Otero, 2014).

A educación é un proceso de socialización e na familia dáse a primeira e fundamental parte desta, debido ao tempo que pasa un neno nos seus inicios na familia, que é onde se afirman os alicerces da súa personalidade, sen condicionantes externos. Incorpora espontaneamente os valores, as pautas e os sentimentos sociais. Mediante este proceso o menor interioriza os sistemas de roles e as pautas culturais e por imitación comeza a situarse socialmente

e a exercitar papeis sociais (Bossard e Boll, 1949). En canto á función educativa da familia, segundo indica Sánchez de Horcajo (1991:424), cabe destacar que a familia é "o principal axente ou factor da educación, tanto pola duración coma pola fixación da súa acción". Pode educar polo seu influxo ou polo seu rexeitamento e a súa influencia na sociedade é profunda e duradeira.

Acompañados a certos ritos, Bossard e Boll (1949) explican que, existen valores e pautas interiorizados pola familia que se intentan inculcar as novas xeracións. É dicir, as familias intentan impoñer un modelo para seguir que considera como idóneo ou ideal para alcanzar e mediante a herdanza que lle ofrecen aos seus fillos, intentan que se reproduza, xa que son procesos sociolóxicos interiorizados por estas.

2. CONTEXTUALIZACIÓN:

A bisbarra de Verín ou Monterrei está formada polos municipios de Castrelo do Val, Cualedro, Laza, Monterrei, Oímbra, Riós, Verín e Vilardevós. Os cales (agás Riós) forman a mancomunidade de municipios da bisbarra. Abrangue un total de 82 parroquias e está situada na zona máis meridional de Galicia e limitando con Portugal pola súa banda sur (Rodríguez Otero, 2012; Rodríguez Otero, 2013).

Esta bisbarra é a quinta de Galicia meridional e caracterízase por posuír unha densidade poboacional que oscila entre os 151 e os 300 habitantes por quilómetro cadrado. A pirámide poboacional caracterízase por ser fortemente avellentada, e a poboación de máis de 65 anos é máis do dobre que a de 20 anos (Ledo, 2005). A poboación maior supón un 40 % da poboación total en case todos os concellos coa excepción de Oímbra e aínda máis de Verín (20 %). En canto á evolución do movemento natural, esta bisbarra caracterízase por ter un maior índice de defuncións que de nacementos. É por iso que o crecemento vexetativo é negativo para o conxunto deste espazo (Rodríguez Otero, 2012; Rodríguez Otero, 2014).

A bisbarra ten 3.204 habitantes de cero a dezaioito anos e 1.752 entre dezanove e vinte e cinco anos. Segundo os tramos de idade e en relación coa poboación total obsérvase que o 2,12 % teñen entre cero e dous anos, o 2,35 % entre tres e cinco anos, o 5,08 % entre seis e once anos, o 6,60 % entre doce e quince anos e o 2,62 % entre dezaseis e dezaioito anos (IGE, 2011; INE, 2011).

Conta con 18 centros educativos, dos cales 4 son de réxime privado e 14 públicos. Segundo o tipo de formación que imparten, pódese observar que: (i) a maior oferta existente é vinculada a estudos de educación infantil e educación primaria, (ii) existen 6 centros que ofrecen educación básica obrigatoria para alumnos con necesidades educativas específicas, (iii) na educación secundaria obrigatoria a oferta redúcese á metade (de 8 centros de educación primaria a 4 en secundaria), (iv) no bacharelato redúcese tamén

á metade (de 4 en secundaria a 2 en bacharelato), (v) existen centros onde se imparten estudos de formación profesional, ensinanzas de cualificación profesional inicial, idiomas, conservatorio de música e educación para persoas adultas.

Con relación á cantidade de centros e a súa titularidade, observamos que existe un maior número de centros públicos que privados. A este respecto cabe indicar que: (i) no rural non existen centros privados, xa que se concentran na vila de Verín, (ii) existe un só centro de educación infantil-educación primaria e outro de educación básica obrigatoria para alumnos con necesidades educativas específicas, (iii) aumenta a cantidade en ESO ao dobre, (iv) non existe ningún centro privado que imparta bacharelato, ciclos formativos de grao superior, ensinanzas de cualificación profesional inicial, idiomas, conservatorio de música nin educación para persoas adultas, (v) tan só existe un centro onde se imparten ciclos formativos de forma pública (soamente un é de grao superior) e outro de forma privada (Rodríguez Otero e Casado, 2014a; Rodríguez Otero e Casado, 2014b).

3. OBXECTIVOS:

O obxectivo desta investigación é identificar a medida en que o nivel académico das familias é un factor determinante nas expectativas académicas dos/das seus/súas fillos/as.

Así mesmo establécense como obxectivos específicos: (i) determinar as características sociais do alumnado, (ii) identificar o nivel formativo dos proxenitores dos/das estudantes, (iii) analizar o número de repetidores, (iv) identificar o alumnado que desexa continuar estudando tras finalizar a ESO e as súas motivacións, (v) analizar as preferencias educativas dos estudantes, (vi) analizar o interese que mostra o alumnado con respecto á súa formación, (vii) identificar a importancia que consideran os/as estudantes que posúe a educación e unha maior cualificación superior á secundaria, (viii) identificar o nivel de motivación educativa que posúe o alumnado e (ix) determinar se a variable relativa ao xénero e ámbito xeográfico son determinantes nas expectativas académicas dos/das estudantes.

4. DESCRICIÓN METODOLÓXICA:

4.1. Mostra:

A mostra total deste estudo foi de (n=131) alumnos dos catro centros educativos onde se imparten ensinanzas de secundaria da bisbarra de Verín. O cal representa o 100 % do alumnado comarcal de 4.º ESO. En referencia aos centros analizados foron: 24 alumnos/as do IES Castro de Baranceli, 54 do IES Xesús Taboada Chivite, 38 do Colexio M.ª Inmaculada e 15 do colexio Mercedarios de Verín.

4.2. Instrumentos de recollida de datos:

A metodoloxía levada a cabo foi de tipo cuantitativo e cualitativo. Como instrumentos de recollida de datos utilizouse: por un lado un cuestionario con cuestións abertas e pechadas de elaboración propia e unha escala de valoración en formato en formato Likert de 1 (moi en desacordo) a 5 (moi en acordo) de elaboración propia.

As cuestións formuladas en ambos os instrumentos tiñan como obxecto identificar: (i) as características sociais da mostra (idade, sexo, municipio de procedencia e ámbito), (ii) a composición da unidade familiar e nivel formativo de cada membro, (iii) o número de alumnos/as repetidores/as, (iv) o número de alumnado que desexa abandonar os estudos tras finalizar a ESO, (v) os estudos desexados pola mostra e o nivel académico e rama educativa necesaria para poder alcanzalos, (vi) os motivos polos que desexan estudar a elección seleccionada, (vii) o número de anos que consideran que continuarán estudando, (viii) os motivos que posúen para continuar estudando, (ix) o interese que posúen en continuar estudando e formándose, (x) os motivos polos que estudan a ESO, (xi) o grao en que lles gustaría seguir estudando, (xii) a importancia que consideran que ten a educación, (xiii) o grao en que consideran que é útil posuír unha cualificación superior á secundaria e (xiv) o grao de motivación que consideran que posúen en relación cos estudos.

4.3. Procedemento e codificación de resultados:

Para a aplicación dos instrumentos sinalados procedeuse á toma de contacto coa dirección dos catro centros indicados durante o mes de outubro de 2013. Tras a aceptación e tramitación dos permisos pertinentes procedeuse á realización da enquisa durante os meses de novembro e decembro do mesmo ano. Unha vez obtidas todas as enquisas utilizouse un programa estatístico (SPSS) para analizar os resultados.

5. RESULTADOS:

Con respecto ás *características* sociais da mostra identifícase en primeiro termo unha distribución en canto ao xénero no alumnado similar, lixeiramente superior en mulleres, xa que existe un 11,47 % máis con respecto ao alumnado masculino. En relación coa súa procedencia obsérvase que o alumnado se caracteriza por ser predominantemente de áreas rururbanas e en concreto de Verín (ver táboa 1). Con respecto á idade dos/das enquisados/as obsérvase que a maior parte posúe unha idade comprendida entre os 15 e 16 anos (ver gráfico 1). Por outra banda, como se pode observar no gráfico 2, evidénciase que o número de alumnos repetidores na bisbarra é de 48 (o que supón un 36,64 % do total da mostra), dos cales 26 son homes (grupo cun índice de repetidores do 44,82 %) e 22 mulleres (cuxo índice é do 30,13 %).

En relación coa composición das *familias* ou unidades de convivencia dos/das enquisados/as obsérvase que: (i) o tipo de familia medio comarcal caracterízase por estar formada polo pai, a nai e dous fillos, (ii) máis do 90 % convive co pai e a nai, (iii) o 2,29 % son familias monoparentais, (iv) o 5,35 % da mostra non conviven nin co pai nin coa nai, (v) o 67 % ten un/unha irmán/á, o 10,68 % dous, o 3,81 % tres e o 0,76 % catro, (vi) o 3,05 % vive cun/cunha avó/a, (vii) o 9,16% convive tamén cun/cunha tío/a e (viii) o 1,52% cun/cunha curmán/á.

Os resultados tamén evidencian que o *perfil formativo medio das familias* se caracteriza por ser dun nivel de estudos medio xeneralizado, na súa maior parte situado en períodos comprendidos entre a secundaria e o bacharelato (ver táboa 2 e gráfico 3). Non obstante apréciase un maior nivel cualificativo nas familias de áreas rururbanas que rurais, onde o índice de pais ou nais con estudos universitarios é moi baixo (arredor do 1 % fronte ao 18 % de rururbanas), esta media modérase en relación con estudos de formación profesional. En canto aos proxenitores, obsérvase que as nais posúen unha lixeira mellor cualificación que os pais e que en municipios rurais e rururbanos a porcentaxe de nivel formativo con relación a F.P. é similar e lixeiramente superior en mulleres en canto a estudos universitarios. Non obstante nos/nas irmáns/ás non presentan diferenzas en canto ás distintas áreas analizadas. Polo que se pode afirmar que as xeracións máis novas están a nivel xeral mellor cualificadas, feito que pode ser consecuencia das políticas educativas actuais.

Tomando en consideración as expectativas educativas da mostra obsérvase que: (i) 121 alumnos/as (92,37 %) desexan continuar estudando o próximo curso fronte a 10 (7,63 %) que desexan incorporarse ao mercado laboral, (ii) o alumnado caracterízase por un interese xeral de continuar a súa formación por un período medio de entre dous e seis anos, (iii) o perfil do alumnado caracterízase por orientarse a estudos medios profesionalizantes (21,62 %) e universitarios (45,80 %). Por outra banda en canto á preferencia que denota o alumnado, atendendo ás distintas áreas de coñecemento, como se observa no gráfico 4, as opcións máis sinaladas son: as relacionadas co científico-tecnolóxico, ciencias da saúde e deportes en máis do 19 % en cada opción, seguido de letras-humanidades (16,03 %), ciencias sociais (12,97 %) e artes/música (7,63 %). Non obstante destaca que existe un grupo que podemos denominar de indecisos que resulta identificativo, xa que se enmarca nun 5,34 % do total.

Continuando coas *expectativas* educativas do alumnado, os resultados indican que tres cuartas partes sinalan que ten moito interese en seguir estudando e formándose fronte ao 3 % que indica que ten poucas ou ningunha. Neste sentido obsérvase que o principal motivo polo que o alumnado realiza a ESO é para continuar estudando, xa que representa case o 68 % da mostra, fronte ao 26 % que indica como motivo o requisito que supón este nivel de ensino para poder incorporarse ao mercado laboral. Tamén se denota que a maior parte do alumnado considera que é importante ter maior cualificación

que o ensino secundario, xa que nunha escala de valoración do 1 ao 5 outorgan un valor de 4,55. Valoración compartida tanto por homes como por mulleres, así como por cada un dos distintos municipios enquisados, polo que non se observan diferenzas significativas en canto ás poboacións rurais e rururbanas.

En xeral apréciase que o alumnado considera que lle gustaría bastante seguir estudando, aínda que nestes ítems se diferencian dúas tendencias: unha que outorga maior valor á continuación formativa (mulleres e alumnos do rural) e outra que aínda que reconece a súa importancia, lle dá menor ou relativa valoración (homes e rururbano). Así mesmo, obsérvase que a importancia que ten a educación para o alumnado é bastante. Apreciación compartida por alumnado de ambos os sexos e ámbitos, coa excepción daqueles procedentes de Cualedro, Castrelo do Val e Trasmiras, os cales valoran nun grao superior a dita importancia.

Finalmente identifícase que a motivación do alumnado é media, xa que nunha escala valorativa do 1 ao 5 sitúan o seu nivel motivacional en 3,62 puntos. Esta valoración é nas mulleres de 3,83 puntos mentres que nos homes de 3,36 e en referencias a procedencia do alumnado de 3,87 puntos nos de áreas rurais e de 3,48 nos de áreas rururbanas. É dicir superior en mulleres e no ámbito rural (ver gráfico 5).

6. ANÁLISE:

Analizando o conxunto de variables que forman o presente estudo e tomando en consideración o nivel formativo dos proxenitores (nais, pais e/ou titores) dos enquisados, procedeuse a determinar o número de correlacións bilaterais de Pearson existentes a nivel significativo de 0,05 e 0,01.

Deste xeito atendendo ao nivel formativo dos pais do alumnado observouse que:

- Se produce unha única correlación bilateral a nivel significativo 0.05 de forma inversamente proporcional coa rama de estudos que desexan cursar (-0.208). Non obstante, de forma directamente proporcional prodúcese 6 con respecto a: (i) o tipo de estudo que queren realizar os/as seus/súas fillos/as (+0.200), (ii) o número de anos que consideran que continuarán estudando (+0.183), (iii) os motivos polos que desexan continuar estudando (+0.194), (iv) o nivel formativo dos/das irmáns/ás (+0.195), (v) a importancia que consideran que ten a educación (+0.179) e (vi) o grao en que lles gustaría seguir estudando (+0.221).
- Así mesmo obsérvase que se producen correlacións bilaterais a nivel significativo 0.01 de forma inversamente proporcional con se son repetidores (-228) e directamente proporcional co nivel formativo: (i) das nais (+0.373), (ii) dos/das avós/avoas (+0.253), (iii) dos/das tíos/as (+0.309) e (iv) dos curmáns/ás (+0.324).

Este conxunto de correlacións evidencia que cando os pais posúen unha maior formación os/as seus/súas fillos/as: (a) son en menor medida repetidores, (b) desexan continuar estudando o próximo curso fronte á opción de iniciar a traballar, (c) oriéntanse a estudos dun maior nivel cualificativo, (d) desexan estudar un maior número de anos, (e) sinalan que os motivos que teñen para continuar estudando se debe a motivacións relativas aos gustos ou cuestións laborais fronte a presións familiares, sociais e/ou educativas ou para aumentar a súa formación, (f) oriéntanse en maior medida a estudos universitarios de tipo científico tecnolóxico, biosanitario ou de ciencias sociais fronte a ciclos formativos ou estudos universitarios de letras, humanidades ou artes, (g) mostran un maior interese en continuar a súa formación, (h) outorgan unha maior importancia á educación e (i) denotan unha maior motivación académica.

Por outra banda atendendo ao nivel formativo das nais do alumnado obsérvase que:

- Se producen correlacións bilaterais a nivel significativo 0.05 de directamente proporcional con: (i) se desexan continuar estudando o próximo curso (+0.202), (ii) o tipo de estudo que desexan realizar (+0.209), (iii) o número de anos que consideran que seguirán estudando (+0.179), (iv) os motivos polos que desexan continuar estudando (+0.176) e (v) o grao en que lles gustaría continuar estudando (+0.176). Non obstante, de forma inversamente proporcional non se produce ningunha correlación.
- Así mesmo obsérvase que se producen correlacións bilaterais a nivel significativo 0.01 de forma inversamente proporcional con se son repetidores (-0.255) e directamente proporcional có nivel formativo: (i) dos pais (+0.373), (ii) dos irmáns/ás (+0.243), (iii) dos/das avós/avoas (+0.347), (iv) dos tíos/as (+0.303) e (v) dos curmáns/ás (+0.298).

Por tanto obsérvase que cando as nais posúen unha maior formación os seus fillos/as: (a) son en menor medida repetidores, (b) desexan continuar estudando o próximo curso fronte á opción de iniciar a traballar, (c) oriéntanse a estudos dun maior nivel cualificativo, (d) desexan estudar un maior número de anos, (e) sinalan que os motivos que teñen para continuar estudando se debe a motivacións relativas aos gustos ou aumentar a súa formación fronte a presións familiares, sociais e/ou educativas ou motivos laborais, (f) oriéntanse en maior medida a estudos universitarios de tipo científico tecnolóxico, biosanitario ou de ciencias sociais fronte a ciclos formativos ou estudos universitarios de letras, humanidades ou artes, (g) mostran un maior interese en continuar a súa formación, (h) outórganlle unha maior importancia á educación e (i) denotan unha maior motivación.

7. CONCLUSIÓN:

A través desta investigación conséctase que o nivel académico das familias é un factor determinante nas expectativas académicas dos/das seus/súas fillos/as. Obsérvase que o nivel formativo de pais e nais é un factor clave: (i) no éxito escolar, (ii) as preferencias educativas, (iii) o desexo en continuar a formación e o número de anos, (iv) o nivel e rama educativa desexadas, (v) a importancia outorgada á educación, (vi) o interese na formación e (vii) o nivel de motivación nos/as estudantes.

Así mesmo obsérvase que as variables relativas ao xénero e o ámbito xeográfico son determinantes nas expectativas académicas do alumnado. Xa que se constata un maior nivel no alumnado feminino e de procedencia rural que no masculino e de áreas rururbanas.

Por todo o exposto considérase necesaria a realización dende os Servizos Sociais comunitarios e de forma coordinada cos centros educativos de programas específicos destinados a: (i) fomentar a importancia da educación nas familias, (ii) concienciar a poboación sobre a repercusión que se produce na visión que teñan os proxenitores nos/nas seus/súas fillos/as, (iii) realizar medidas de prevención naquelas áreas onde se percibe un peor nivel formativo poboacional e (iv) procurar as vías que faciliten una intervención conxunta coas familias nas que se percibe un baixo nivel participativo na vida académica dos/das fillos/as, resistencia educativa ou fracaso escolar.

7. BIBLIOGRAFÍA:

- Bossard, J. H. y Boll, E. S. (1949). Ritual in Family Living. *American Sociological Review*, 1 (14), 463-496.
- Bourdieu, P. (1985). *¿Qué significa hablar?* Madrid: Akar.
- Bourdieu, P. (2000). *Science de la science et Réflexivité*. París: Raisons d'agir.
- Bourdieu, P. y Passeron, J. C. (1970). *La réproduction*. Paris: Minuit.
- Coleman, J. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94, 95-120.
- Durkheim, E. (1975). La educación, su naturaleza y su papel. *Educaión y Sociología*. Barcelona: Península.
- Fernández Enguita, M. (1996). *La escuela a examen*. Madrid: Ediciones Morata.
- I. G. E. (2011). *Provincia de Ourense e Comarca de Verín*. <http://www.ige.eu/web/index.jsp?paxina=001&idioma=gl>

- INE (2011). *Comarca de Verín*. <http://www.ine.es/>
- Ledo, B. (2005). *Galicia en Comarcas: Verín e Viana*, 28. Vigo: Indo Edicións.
- Rodríguez Otero, L. M. (2012). *La educación como elemento de reproducción de las necesidades socioeconómicas del alumnado*. Munich: GRIN GmbH.
- Rodríguez Otero, L. M. (2013). Menores víctimas de la violencia de género: propuesta de proyecto educativo. *Comunitania*. Revista Internacional de Trabajo Social y Ciencias Sociales, 6, 71-95.
- Rodríguez Otero, L. M. (2014). *Retos educativos en el desarrollo local: Percepción educativa de alumnado, familias y agentes sociales en la Comarca de Verín*. Munich: GRIN GmbH.
- Rodríguez Otero, L. M. e Casado, D. (2014a). Expectativas escolares vs. Distancia. Libro de Actas del II Congreso Internacional de Ciencias de la Educación y del Desarrollo, 25-27 de Junio 2014, Granada. Granada: Asociación Española de Psicología Conductual.
- Rodríguez Otero, L. M. e Casado, D. (2014b). *Percepción de la educación como elemento de desarrollo social y económico*. Libro de Actas del II Congreso Internacional de Ciencias de la Educación y del Desarrollo, 25-27 de Junio 2014, Granada. Granada: Asociación Española de Psicología Conductual.
- Sánchez de Horcajo, J. J. (1991). *Escuela, sistema y sociedad*. Madrid: Prodhufi.

GRÁFICOS:

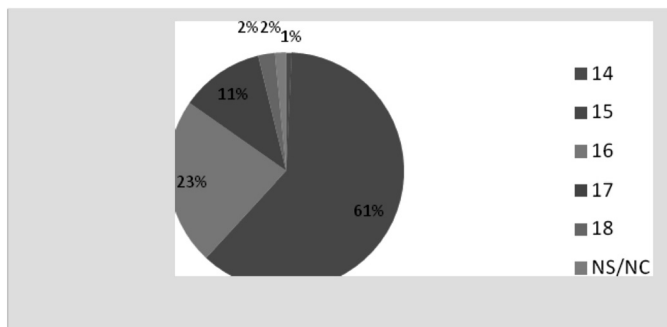

Gráfico 1: Idade do alumnado enquisado. Fonte: elaboración propia.

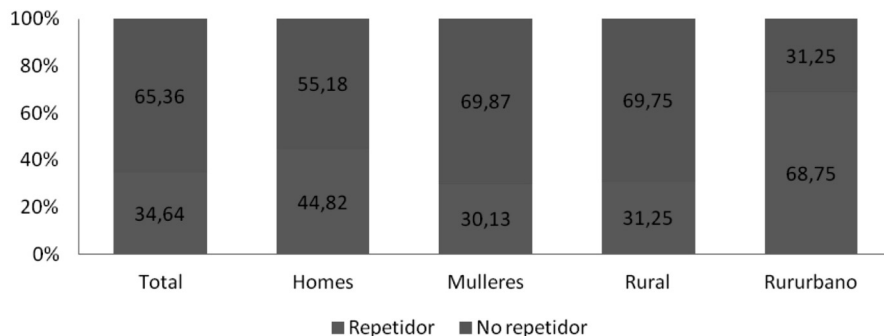

Gráfico 2: Alumnado repetidor. Fonte: elaboración propia.

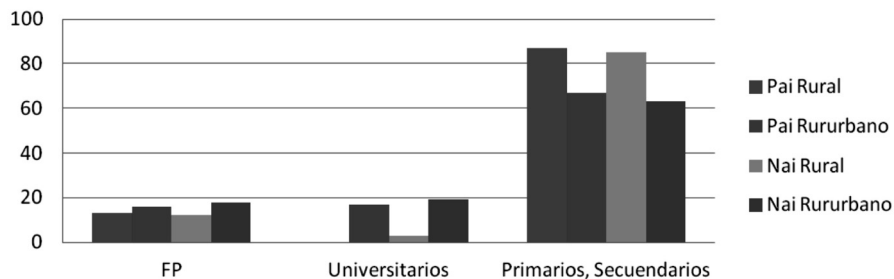

Gráfico 3: Nivel formativo dos proxenitores do alumnado segundo ámbito. Fonte: elaboración propia.

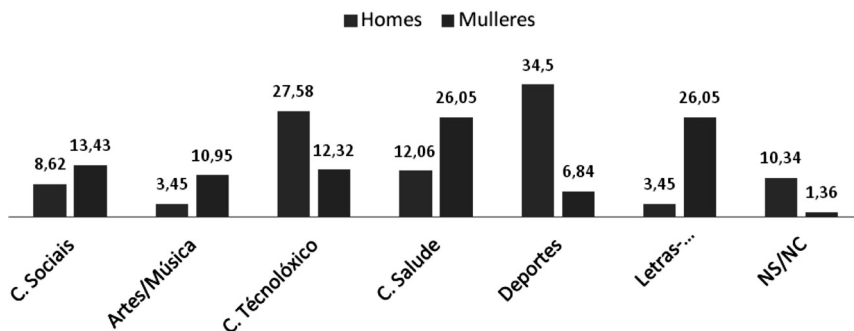

Gráfico 4: Áreas educativas desexadas polo alumnado segundo sexo. Fonte: elaboración propia.

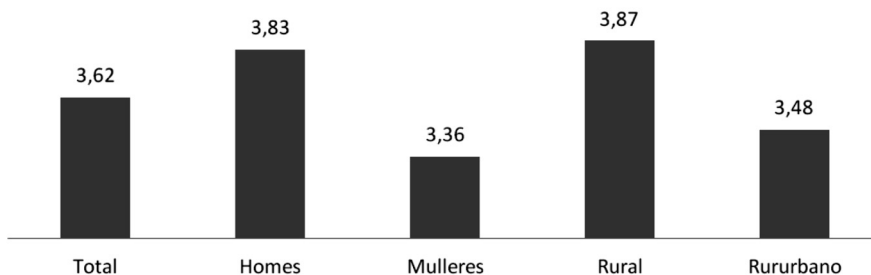

Gráfico 5: Nivel de motivación do alumnado segundo sexo e ámbito.
Fonte: elaboración propia

TÁBOAS:

Municipio	Total	%	Homes	%	Mulleres	%
Castro do Val	1	0.76	0	0	1	1.36
Cualedro	2	1.52	0	0	2	2.43
Laza	1	0.76	0	0	1	1.36
Monterrei	10	7.63	1	1.72	9	12.32
Oímbra	6	4.58	3	5.17	3	4.10
Ríós	9	6.87	3	5.17	6	8.21
Trasmiras	1	0.76	1	1.72	0	0
Verín	91	69.50	44	75.88	47	64.45
Vilardevós	8	6.10	4	6.89	4	5.47
Xinzo	2	1.52	2	3.45	0	0
Total	131	100	58	44.28	73	55.72

Táboa 1: Sexo e municipio ao que pertence o alumnado enquisado.
Fonte: elaboración propia.

Familiar	Estudos primarios/ EXB	Estudos secundarios/ BUP	Bacharelato/ BUP/COU	FP	Estudos universitarios
Pai/Titor	23.14	27.47	20.66	14.87	11.57
Nai/Titora	22.58	20.96	25.02	16.93	14.51
Irmán/á 1	30.36	21.34	11.23	11.23	25.84
Irmán/á 2	28.57	35.73	14.28	7.14	14.28
Irmán/á 3	60	0	20	0	20
Irmán/á 4	0	0	100	0	0
Avó/a	50	25	0	0	25
Tío/a	0	8.33	8.33	16.66	66.68
Curmán/á	0	0	0	100	0

Táboa 2: Nivel formativo familias do alumnado enquisado.
Fonte: elaboración propia.